

УДК 378.011.3-051:373.3]:37.091.313
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203703>

Оксана КОХАНКО,
 orcid.org/0000-0002-9644-4233
 кандидат педагогічних наук, доцент,
 доцент кафедри педагогіки та методики початкового навчання
 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
 (Київ, Україна) o.g.kohanko@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті звернено увагу на важливість варіативних спецкурсів та спецпрактикумів у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в сучасних реаліях. Зокрема, проаналізовано мету, завдання, змістове наповнення та методику викладання професійно орієнтованого спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти».

Автором обґрунтовано важливість даного навчального курсу у світлі сучасних реформ початкової освіти (згідно з НУШ) та його місце у професійній підготовці вчителів нового покоління. Професійний спецпрактикум «Основи інтеграції змісту початкової освіти» передбачає попереднє вивчення студентами спеціальності «Початкова освіта» базових інваріантних курсів із педагогіки («Історія педагогіки», «Дидактика», «Теорія та методика виховання») та методик початкового навчання. Він необхідний для успішного вирішення студентами завдань педагогічної практики в сучасних закладах загальноосередньої освіти та формування професійних компетентностей.

У публікації розглянуто можливі теми-проблеми для вивчення майбутніми вчителями початкової школи: сутність інтеграції в освіті, історія її виникнення й розвитку; формування наскрізних умінь учнів у процесі інтегрованого навчання; різні підходи та види інтеграції в освіті; тематичне навчання – інтеграція змісту початкової освіти; діяльнісний підхід до інтеграції навчання; сучасний зарубіжний досвід впровадження інтегрованого навчання в початковій школі. Проаналізовано їхню практичну значущість. Наведено приклади практичних завдань і вправ для студентів, що спрямовані на формування в них здатності інтегрувати зміст початкової освіти; проєктувати різні форми інтегрованого навчання: інтегровані уроки, інтегровані дні, інтегровані тижні; розробляти та впроваджувати засоби інтегрованого навчання: опорні конспекти, лепбуки, інтелект-карти. Автором розглянуто можливість використання в навчанні студентів інтерактивних методів, проєктних робіт, індивідуальних, групових і колективних форм організації їхньої навчальної діяльності. Наведено конкретні приклади і методику їх проведення.

Ключові слова: спецпрактикум, майбутній учитель початкової школи, професійна підготовка, інтеграція, інтегроване навчання, інтегровані уроки, інтегровані дні.

Oksana KOHANKO,
 orcid.org/0000-0002-9644-4233
 Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor of the Department of Pedagogy and Methodology of Primary Education
 National Pedagogical Dragomanov University
 (Kyiv, Ukraine) o.g.kohanko@gmail.com

FORMING READINESS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO IMPLEMENT INTEGRATED LEARNING

The article draws attention to the importance of elective special courses and special practicum in the system of vocational training of future primary school teachers in modern realities. In particular, the purpose, tasks, content and methodology of teaching the profession-oriented special practicum “Fundamentals of Integrating Content of Primary Education” have been analyzed.

The author substantiates the importance of the special practicum in the light of current reforms of primary education (according to The New Ukrainian School NUS) and its place in the professional training of new generation of teachers. The profession-oriented special practicum “Fundamentals of Integrating Content of Primary Education” implies that students specializing in “Primary Education” have already learnt basic major courses in pedagogy (“History of Pedagogy”, “Didactics”, “Theory and Methodology of Education”) and methods of primary education. The course helps students successfully solve the problems of pedagogical practice in modern institutions of general education and form professional competencies.

The publication discusses possible topics-problems for future primary school teachers to study: the essence of integration in education, the history of its emergence and development; formation of the students’ cross-cutting skills in the process of integrated learning; different approaches and types of integration in education; thematic training – integration of the content of primary education; a participatory approach to learning integration; modern overseas

experience in implementing integrated learning in primary education. Their practical importance has been analyzed in the article. There are also examples of practical tasks and exercises for students aimed at forming their ability to integrate the content of primary education; to design different forms of integrated learning: integrated lessons, integrated days, integrated weeks; to develop and implement integrated learning tools: support notes, lapbooks, and Mind Map. The author considers the possibility of using interactive methods, project works, individual, group and collective forms of organizing their educational activity. The examples and methods of their carrying out have been presented.

Key words: *special practicum, future primary school teacher, vocational training, integration, integrated learning, integrated lessons, integrated days.*

Постановка проблеми. Система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи сьогодні зазнає значного трансформування та вдосконалення. Реформування системи початкової освіти неминуче веде до негайного випереджального кроку змін у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, що мають відповідні новації здійснювати. Звісно, удосконалено й навчальні плани, і навчальні програми, і методики викладання в педагогічних ЗВО. Студенти педагогічних вишів уже, починаючи з першого курсу, вивчають як класичну дидактику та методики, так і особливості їх реформування в сучасних умовах школи. Уважаємо, що особливої уваги потребує категорія студентів, що навчаються сьогодні на третьому-четвертому курсах освітнього рівня «бакалавр», які вже фактично завтра підуть у школу. У таких умовах особливого значення набувають професійні спецкурси, спецпрактикуми та спецсемінари.

Одне з нововведень у сучасній школі – це реалізація ідей міжпредметного інтегрованого навчання як умови формування в учнів цілісної картини світу, життєвих компетентностей і наскрізних соціальних умінь. Підготувати майбутніх учителів до даного виду професійної діяльності можна за допомогою спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти».

Аналіз досліджень. Психолого-педагогічний аналіз інформаційних джерел показав, що проблема підготовки майбутніх учителів до інтегрованого навчання учнів порушувалася ще на початку минулого століття через реалізацію комплексних програм навчання як у закордонних школах (О. Декролі, Р. Кузіне, А. Фер'єр, С. Френе, Р. Штейнер, О. Шульц та ін. (Коханко, 2019: 97–103)), так і в українських (О. Музиченко, І. Соколянський, Я. Чепіга й ін. (Большакова, 2015: 36–41)). Сучасні науковці та педагоги-практики продовжують вивчати проблему впровадження різних типів та видів інтегрованого навчання і питання професійної підготовки вчителя до даного виду діяльності (Н. Бібік, І. Большакова, О. Войтенко, Ю. Галатюк, С. Гончаренко, І. Грущинська, М. Іванчук, І. Козловська, Л. Кочина, Т. Пушкарьова, О. Савченко, О. Титар та ін. (Коханко, 2019: 97–103)).

Мета статті полягає в розкритті можливостей спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти» у процесі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до впровадження інтегрованого навчання.

Виклад основного матеріалу. Основна мета спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти» – це підготовка майбутніх учителів до реалізації інтегрованого підходу в освітньому процесі початкової школи згідно з Концепцією «Нова українська школа» та нового Державного стандарту загальної середньої початкової освіти (Держстандарт, 2018). Предметом вивчення є процес інтеграції змісту початкової освіти. Даний варіативний спецпрактикум урахує попередню підготовку студентів із таких базових навчальних курсів, як: «Вступ до спеціальності», «Загальні основи педагогіки», «Історія педагогіки», «Дидактика», «Теорія та методика виховання», усіх методик початкового навчання. Він є необхідною складовою частиною для поглиблення професійних компетентностей майбутніх учителів під час педагогічних практик. Саме тому його доцільно викладати на третьому чи четвертому курсах освітнього рівня «бакалавр» у педагогічних ЗВО.

Після вивчення даного спецпрактикуму студент – майбутній учитель початкової школи – набуває знань про мету і завдання процесу інтеграції змісту початкової освіти; принципи й умови реалізації інтегрованого підходу; види інтегрованого навчання; тематичну інтеграцію змісту початкової освіти; діяльнісний підхід до інтеграції навчання та формування наскрізних умінь молодших школярів; засоби впровадження інтеграції в навчання; місце і роль учителя в системі інтегрованого навчання учнів у початковій школі. У нього формуються такі професійні вміння: проєктувати та здійснювати освітній процес у початковій школі на основі інтегрованого підходу; використовувати інтегровані навчальні програми та навчальні підручники для учнів початкової школи; проєктувати і проводити інтегровані уроки, дні, тижні за тематичного та діяльнісного підходів; формувати в учнів компетентності та наскрізні вміння засобами інтегрованого навчання.

Отже, майбутні вчителі опановують професійну компетентність планування, організації та

реалізації освітнього процесу в початковій школі на основі інтегрованого підходу.

Основна тематика спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти» має охоплювати такі питання: сутність інтеграції в освіті, історія її виникнення й розвитку; формування наскрізних умінь учнів у процесі інтегрованого навчання; різні підходи та види інтеграції в освіті; тематичне навчання – інтеграція змісту початкової освіти; діяльнісний підхід до інтеграції навчання; сучасний зарубіжний досвід упровадження інтегрованого навчання в початковій школі.

Зокрема, тема «Сутність інтеграції в освіті, історія її виникнення й розвитку» знайомить студента з поняттями «інтеграція», «інтегроване навчання», їхньою сутністю, трактуванням; основними завданнями інтегрованого навчання, його результатами; перевагами і недоліками предметного й інтегрованого навчання; історією виникнення та розвитку інтегрованого підходу в закордонній та вітчизняній освіті. Майбутні вчителі повинні розуміти, що явище інтеграції не нове в сучасній школі, успішно його реалізувати можна тільки за умови знання історії його впровадження та розуміння позитивних і негативних моментів, що спостерігалися в різні історичні періоди.

Тема «Формування наскрізних умінь учнів у процесі інтегрованого навчання» містить питання про сутність наскрізних (інтегрованих) умінь; способи формування наскрізних умінь учнів у процесі інтегрованого навчання; основні засоби формування наскрізних умінь; комплексний підхід до розвитку наскрізних умінь у молодших школярів.

Важлива в даному спецпрактикумі тема «Різні підходи та види інтеграції в освіті», оскільки сьогодні спостерігається явище різного трактування і видів інтеграції, і підходів до реалізації інтегрованого навчання. Зокрема, студента варто познайомити з такими видами інтеграції, як внутрішньо-предметна та міжпредметна, відмінностями та механізмами їх упровадження. Він має навчитися розрізняти мультидисциплінарний, міждисциплінарний і трансдисциплінарний підходи до впровадження інтегрованого навчання у світовій практиці, у вітчизняній школі.

Практично орієнтованими для майбутнього вчителя є теми: «Тематичне навчання – інтеграція змісту початкової освіти» та «Діяльнісний підхід до інтеграції навчання». Саме вони знайомлять його зі способами та засобами реалізації механізмів інтегрованого навчання. Так, під час дослідження проблеми тематичного (інтегрованого) навчання студент знайомиться із трьома

моделями інтегрованого навчання за тематичного підходу (поєднання предметного й інтегрованого навчання; інтегроване навчання за тематичними тижнями; інтегроване навчання за тематичними блоками); етапами та формами реалізації міжпредметної тематичної інтеграції (інтегровані уроки, проекти, дні, тижні, блоки), методикою їх підготовки та проведення; ефективними засобами інтегрованого навчання (наприклад, інтелеккарти (карти знань) та лепбуки) та методикою їх створення й використання.

Тема «Діяльнісний підхід до інтеграції навчання» знайомить студентів із сутністю діяльнісного підходу в інтегрованому навчанні, його цілями; зі спрямованістю інтегрованого навчання на розвиток критичного мислення учнів, його стратегіями; із сучасними новаціями (щоденні діяльності – ротаційні моделі «Щоденні 5» та «Щоденні 3»).

Корисним та інформативним для студентів буде питання про сучасний закордонний досвід упровадження інтегрованого навчання в початковій школі. Зокрема, вони вивчають досвід таких країн, як Сполучені Штати Америки, Канада, Фінляндія, Німеччина, Чехія, Австралія й ін.

Загальна структура спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти» включає лекційні та практичні заняття, самостійну роботу здобувачів вищої освіти. Вивчення курсу закінчується складанням заліку. Загалом, якщо спецпрактикум орієнтований на три кредити, то з дев'яноста годин студенти денної форми навчання прослухають чотирнадцять годин лекцій, тридцять годин практичних, решта часу відводиться на самостійну підготовку.

Методичне забезпечення даного спецпрактикуму має включати той інструментарій (методи, прийоми, засоби, форми організації навчальної діяльності), що сприяє прикладній підготовці майбутніх учителів до впровадження інтегрованого навчання в системі початкової освіти. Зокрема, будуть ефективними інтерактивні методи навчання студентів, проектні роботи, групові та кооперативні форми організації навчальної діяльності, сучасні засоби навчання (мультимедійні презентації, відеопрезентації), сучасні підручники та методичні посібники для початкової школи.

Наприклад, на першому практичному занятті «Сутність інтеграції в освіті» доречним є інтерактивний метод «Займи позицію», де студент має обрати позицію «За» чи «Проти» стосовно впровадження предметного навчання, а потім щодо інтегрованого навчання. Свою думку

студент має обґрунтувати через аналіз позитивних і негативних аспектів обох підходів до навчання молодших школярів. Результатами даного методу є, по-перше, усвідомлення та розуміння плюсів і мінусів предметного й інтегрованого навчання, по-друге, формування мотивації майбутніх учителів вивчати дану проблему.

Проаналізувати проблему впровадження інтегрованого навчання та визначити ставлення до неї вчителів-практиків допоможе студентам інтерактивний прийом «Фішбоу (скелет риби)». Перед аудиторією слухачів викладач проголошує проблему пасивного та негативного ставлення деяких учителів-практиків до інтегрованого навчання. Основне завдання – назвати конкретні факти вияву даної проблеми, визначити її причини. Після детального аналізу фактів і причин студенти мають запропонувати способи розв’язання проблеми і сформулювати узагальнений висновок. Даний прийом формує в майбутніх учителів власні оцінні судження та вміння аналізувати проблему впровадження інтегрованого навчання різнобічно.

Узагальнити розуміння студентами поняття та сутності інтегрованого навчання можна інтерактивним прийомом «Сенкан». Він дає змогу у стислому вигляді систематизувати отриману інформацію про виучуване поняття.

Проте під час спецпрактикуму варто працювати не тільки над мотиваційно-когнітивною готовністю студентів до впровадження ідей інтегрованого навчання, а й над практичною. Для формування вмінь проєктувати інтегровані уроки, дні, тижні; ефективно поєднувати предметне й інтегроване навчання; формувати в учнів компетентності та наскрізні вміння корисними будуть спеціальні практичні завдання на конструювання, проєктування та моделювання. Наприклад, для формування вмінь проєктувати інтегровані уроки майбутнім учителям варто запропонувати відповідне завдання. Зокрема, через жеребкування кожен студент обирає два чи три навчальні предмети із зазначенням класу. Індивідуальне завдання для кожного полягає в такому: розробити детальний план-конспект інтегрованого уроку за заданими навчальними предметами та класом за спорідненими темами в нестандартній формі (на вибір студента). Розширені плани-конспекти уроків майбутні вчителі захищають публічно

на практичному занятті, за бажанням, найцікавіші фрагменти уроків демонструють через метод рольової гри.

Для формування вмінь проєктувати інтегровані дні зі студентами можна провести проєктну роботу. Для виконання даного завдання студенти об’єднуються в мікрогрупи. Кожна з них отримує тему інтегрованого дня та клас. Їхнє завдання: розробити детальний проєкт тематичного дня для учнів початкової школи, що включатиме інтелект-карту основних понять із теми, схему-структуру тематичного дня (рис. 1) та детальні плани-конспекти уроків згідно з темою дня. На завершальному етапі проєктної діяльності майбутні вчителі презентують розроблені проєкти та захищають їх.

Інтегроване навчання передбачає використання вчителем багатьох ефективних засобів навчання, наприклад, лепбуків та інтелект-карт. Щоби вміти їх упроваджувати на уроках у початковій школі, майбутні вчителі повинні навчитися їх створювати. Саме тому доречно після розроблення планів-конспектів інтегрованих уроків чи тематичних днів запропонувати студентам розробити до них лепбуки. У процесі такої роботи студенти знайомляться з даним засобом, його потенційними можливостями, призначенням, основними завданнями, структурою та методичними особливостями створення і використання в навчальному процесі.

Під час проєктування інтегрованого дня студенти повинні побудувати інтелект-карти основних понять, що засвоюватимуть учні. Під час виконання цього завдання вони знайомляться із сутністю та призначенням даного засобу навчання, його завданнями та методикою створення і впровадження в освітній процес початкової школи.

Рис. 1. Зразок оформлення схеми-структури тематичного дня

Також доречним буде створення майбутніми вчителями інтелект-карти до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (1 клас, автор І. Грущинська (Грущинська, 2018)). Виконуючи дане завдання, студенти навчаються будувати інтелект-карти, використовувати їх у професійній діяльності, крім цього, знайомляться з навчальною програмою та змістом інтегрованого предмета для учнів початкової школи – «Я досліджую світ».

Висновки. Отже, під час опрацювання спецпрактикуму «Основи інтеграції змісту початкової освіти» у майбутніх учителів початкової школи формується інтерес до проблеми впровадження інтегрованого навчання у школі; знання про його переваги, про особливості реалізації; уміння проєктувати інтегровані заняття, дні чи тижні та формувати в учнів компетентності та наскрізні вміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. Комплексне навчання у 20-х рр. ХХ ст. як джерело розвитку міжпредметної інтеграції змісту навчання другої половини ХХ ст. *Збірник наукових праць*. Вип. 18 (1–2015). С. 36–41.
2. Грущинська І. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для класу закладів загальної середньої освіти : у 2-х ч. Київ, 2018.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://www.mon.gov.ua>.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya>.
5. Коханко О. Історичні аспекти розвитку інтегрованого підходу в освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17 «Теорія і практика навчання та виховання»*. Вип. 30. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 97–103.

REFERENCES

1. Bolshakova I. O. (2015). Kompleksne navchannya u 20 rr. XX st. yak dzherelo rozvytku mizhpredmetnoyi intehratsiyi zmistu navchannya druhoi polovyny XX st. [Comprehensive training in the 20's of the twentieth century as a source of development of cross-curricular integration of the content of teaching in the second half of the twentieth century]. *Zbirnyk naukovykh prats' - Collection of scientific works*, 18 (1), 36-41. [in Ukrainian].
2. Hrushchynska I. V. (2018) Ya doslidzhuyu svit. Pidruchnyk intehrovanoho kursu dlya klasu zakladiv zahalnoyi serednoyi osvity (u 2-kh chastynakh) [I am exploring the world. Integrated course textbook for general secondary education (in 2 parts)]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahalnoyi osvity (zatverdzheno postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 21 lyutoho 2018 r. № 87) [State standard of general primary education (approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 21, 2018, N 87)]. (n.d.). www.mon.gov.ua. Retrieved from <http://www.mon.gov.ua>. [in Ukrainian].
4. Kontseptsiya «Nova ukraïnska shkola» [The concept of the New Ukrainian School]. (n.d.). [mon.gov.ua](http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya) Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya>. [in Ukrainian].
5. Kokhanko O. H. (2019) Istorychni aspekty rozvytku intehrovanoho pidkhodu v osviti [Historical aspects of the development of an integrated approach in education]. *Naukovyy chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 17. Teoriya i praktyka navchannya ta vykhovannya - Scientific journal of Dragomanov National Pedagogical University. Series 17. Theory and Practice of Learning and Education*, 30, 97-103 [in Ukrainian].